

Piet Meeuse. *Schermtselingen en andere verhalen*. De Bezige Bij

Was Socrates een dichter? Niet bij Plato, die in de *Politeia* Socrates nota bene de dichters de toegang laat ontzeggen tot zijn ideale staat. Maar in *Schermtselingen en andere verhalen*, het eerste fictieboek van essayist en dichter Piet Meeuse, treedt een andere Socrates op: niet de 'vroedvrouw' van de waarheid, maar de zwemmer. Dat laatste moet letterlijk worden genomen. In het verhaal 'Socrates te water' neemt de vader van de dialectiek in het gezelschap van zijn geliefde Alcibiades een duik in de zee. Om prompt in een dichter te veranderen, maar: 'Alleen in het water, Alcibiades. Alleen als mijn lichaam mijn geest laat voelen hoe het is om Proteus te zijn'.

Wie deze regel leest, de laatste van het verhaal, denkt onwillekeurig aan Meeuse's essaybundel *De jacht op Proteus* (1992). Daarin wordt de poëzie gelieerd aan de ongrijpbare zeegod, wiens vermogen tot metamorfose Meeuse ook aan de dichtelijke taal toeschrijft. In de poëzie blijft nog iets behouden van het wonderbaarlijke van de mythologie. Literatuur is gedaanteverwisseling en als zodanig een tegenwicht voor de dominantie van het rationele bewustzijn in de moderne wereld, dat de tover van mythen, sprookjes en legenden heeft willen uitbannen.

Over dat bewustzijn wordt weinig gunstigs gemeld in *Schermtselingen*. 'Bewustzijn, dat is toch niets anders dan *horror vacui*? Het verzwelgt alles, het hele heelal trekt het binnenstebuiten, maar het blijft zitten met het gat dat het zelf is - een onmogelijkheid, een absurditeit', lezen we bijvoorbeeld. De hersens hebben het duidelijk niet alléén voor het zeggen. Opvallend is dan ook in deze bundel hoe los de hoofden op de schouders zitten.

Ze worden afgehakt, naar andere schouders verplaatst, in dozen gestopt en ze blijken ook bevrucht te kunnen worden, zoals in het zeer vermakelijke eerste verhaal ('De doos') over een 'verstrooid' man die op een nacht zijn in hersenonderzoek verdiepte echtgenote bespringt: '...ik fluisterde hijgend in haar oor dat ik dat intelligente hoofd van haar, die door kennis verblinde hersens die zo vruchteloos achter hun eigen schaduw aan joegen, dat ik die nu eens zou bevruchten met een wonderbaarlijke gedachte...'

De daad heeft fatale gevolgen, want de echtgenote overlijdt kort daarna aan een hersentumor. Wanneer vervolgens tumor met wellust wordt geassocieerd, is evident waar precies het gevaar zit. De woorden hebben altijd meer betekenissen dan voorzien en wie die letterlijk neemt komt terecht in een andere wereld. Een absurde, betoverde wereld waarin niet het verstand regeert, maar het verhaal - de gesecculariseerde versie van de oude mythe.

Meeuse's verhalen hebben bij al hun speelsheid iets demonstratiefs, zoals ook tot uiting komt in de terloops gereleveerde tegenstelling tussen kennis en verstrooidheid. Alleen de verstrooide geest stelt zich open voor de onvoorziene mogelijkheden van het verhaal. Bij Meeuse krijgt het dezelfde betekenis als de poëzie: een uitnodiging tot gedaanteverwisseling. Alles kan in deze verhalen, net als in sprookjes en legenden.

Een Chinese keizer wordt onsterfelijk door te verdwijnen. In een toevoeging op *Duizend en een nacht* laat een tapijtknoper op de vleugels van het verhaal een tapijt

vliegen. Beelden en herinneringen blijken niet aan één persoon vast te zitten, maar ze rollen onbekommerd door verschillende hoofden, zoals de sinaasappels in 'Interfruit' die in de Alpen van een berghelling lazeren om bij allen die ervan horen op een andere manier terecht te komen. De fantastische logica van het verhaal gaat haar eigen gang, niet gehinderd door de redelijke begrenzings van wat we doorgaans de werkelijkheid noemen.

In zijn essays heeft Meeuse hierover al uitgebreid geschreven. Deze verhalen zijn daarom te beschouwen als illustraties bij de ideeën die daarin worden verwoord. Bij wie zo goed doorheeft hoe anderen het doen, gaan op zeker moment de handen jeuken om het ook zelf eens te proberen. Tegelijkertijd zijn de verhalen méér dan illustraties. Het is zoals Socrates in het aan hem gewijde verhaal opmerkt over de kunsten: 'Je leert ze volgens de regels, maar heb je die eenmaal onder de knie, dan kun je ze rustig aan je laars lappen!'

Als een volleerd jongleur, een elegante evenwichtskunstenaar, heeft Meeuse zijn verhalen geschreven, die daarom heel goed op zichzelf kunnen staan. Zijn op elke bladzijde merkbaar plezier in het vertellen en verzinnen is er groot genoeg voor. De echo's van zijn voorbeelden blijven niettemin hoorbaar en worden ook geen moment verborgen. Niet toevallig bevat de bundel een weggelaten hoofdstuk uit *Don Quichot*, de roman waarover een aanstekelijk essay staat in *De jacht op Proteus*. De dolende ridder gaat er de sfinx te lijf, waarvan het raadsel in het slotessay van *Doorkijkjes* (1995) aan een nader onderzoek werd onderworpen.

In de tweede afdeling van de bundel, 'Eschatologica', keert op lichtvoetige wijze de cultuurkritiek terug, die in sommige essays van *Doorkijkjes* werd losgelaten op het moderne medialandschap. In de laatste afdeling doet Meeuse een geslaagde poging de door hem vertaalde Francis Ponge te evenaren. De menselijke ervaring breidt hij uit met onder meer de wonderlijke bekentenissen van een oud touw; een golf komt aan het woord, en met liefdevolle aandacht buigt Meeuse zich over de existentiële problemen van een waterdruppel.

De titel van deze afdeling ('Human interest') is weer zeer programmatisch: ook de dingen behoren tot het menselijk belang. De redelijke grenzen tussen mensen en dingen getuigen daarentegen van een verarmende eenzijdigheid. In feite is er sprake van een voortdurend - zij het vaak onopgemerkt - grensverkeer, dat alle conventionele onderscheidingen op losse schroeven zet. Wel heel letterlijk blijkt dat uit het poëtische verhaal 'Een intiem etentje' (maar bijna alle verhalen van *Schermtellingen* hebben een poëtische lading), waarin een steeds van gedaante veranderende 'ik' als worstbroodje in een vrouwenlichaam terechtkomt en naar een mannenlichaam verhuist, om ten slotte in het verhaal te belanden dat de lezer op dat moment bijna uit heeft.

'Wie in woorden gelooft kan alles veranderen, omdat ze hèm veranderen', zegt deze naamloze 'ik' vol vertrouwen. Voor de literatuur ligt niets bij voorbaat vast. En de verteller besluit zijn of haar verhaal met de woorden: 'Moeiteloos gleeed ik te voorschijn, eindelijk ontsnapt aan alle beperkingen en begoochelingen van het lichaam, gedistilleerd tot niets meer of minder dan het zuivere verlangen opgegeten en verteerd te worden. En jij, onschuldige, argeloze lezer, jij bent de honderd-, ja wie

weet de duizendvoudige vervulling van dit verlangen'.

Wat kan die lezer daar anders op terugzeggen, dan dat hem deze lichte doch verkwikkende kost uitstekend is gekomen?

(*NRC Handelsblad*, 13-12-1996)